

Húsvéti népszokások

A népi hagyományok szerint Húsvét ünnepe virágvasárnaptól fehérvasárnapig tart. Húsvét minden évben más-más napokra esik, úgynevezett mozgó ünnep. A tavaszi napéjegyenlőség (március 21.-e) utáni első holdtöltét követő vasárnapon és hétfőn ünnepeljük.

Húsvét ünnepe szorosan kapcsolódik a tavasz kezdetéhez, és a termékenységgel összefonódó népszokásokhoz. Európa-szerte elterjedt szokás a telet jelképező szalmabábu elpusztítása, elégetése vagy vízbe fojtása.

A népszokások jelentős része nem épül be a keresztény vallás ünnepi rítusaiba, hanem azzal párhuzamosan, mint a falusi közösségek ünnepi szokásai maradtak fenn.

Barkaszentelés

A tavaszi ünnepkört kezdő virágvasárnap a barkaszentelésről volt híres. Varsányban például azt tartották, hogy a háznál annyi liba lesz, ahány szem van a barkán.

Locsolkodás

Húsvét egyik legnépszerűbb szokása. A húsvéti locsolkodás első írásos emléke 1545 áprilisából származik, mely szerint akkoriban még szó szerint megfűrosztotték a lányokat. A XVIII. századi erdélyi leírások már csak vedrekkel való öntözésről tudósítanak. A locsolás helyett néhány észak- és nyugat-magyarországi faluban húsvétkor vesszőzést találunk. A locsolás és a vesszőzés egyaránt a jelképes termékenyítést és a rituális megtisztítást célozza.

Tojásfestés

A tojásadás szokásának keletkezésére utaló adat nem áll rendelkezésre, tény, hogy a XVIII. században már nem csak a locsolásért járt, hanem egyébként is ajándékozták. A tojás hímezése, megírásának szokása is kialakult már ekkorra, de nem mindig cifrázták meg valamennyi tojást, sok esetben csak a kedves kapott hímet. A tojásfestés az asszonyok, lányok dolga. Régebben házi festékanyagokat használtak: hagymalevél, zöld dióhéj főzetét, vadkörte- vagy vadalma héját, gubacsot stb. Nagyobb ügyességet kíván a patkolt tojások készítése.

Kiszehordás, villőzés

Virágvasárnaphoz kötődött jellegzetes palóc szokás a kiszehordás, a villőzés is. Egy szalmabábút kivetettek a szomszéd község határára, hogy saját falujukat ne érje baj, elkerüljék az ártó szellemek és a betegség az évben. Néhány Nyitra megyei faluban a kislejárást villőzés, téltemetés követte. A leányok feldíszített fűzfaágakkal jártak házról házra, abban a hitben, hogy a villó a tavasz hírnöke, a zöldellő ágba megmutatkozik a tavasz közelsége. A villóágakat felszalagolták, esetleg kifújt tojásokkal díszítették.

Zöldágjárás

Nem csak a húsvéti, hanem általában a tavaszi vasárnapokhoz kapcsolódik a zöldágjárás, a tavaszt, a természet megújulását jelképező énekes játék. Ez a játék a fiatal lányok és legények tavaszköszöntő rituális hagyománya volt. (Bújj, bújj, zöld ág)

Kakaslövés

Húsvéti szokás volt Erdélyben a kakaslövés is. Régen élő kakasra lövöldöztek íjjal és nyílvevesszővel, újabban már csak festett céltáblára. A célba lövést tréfás rigmus kíséri. Először perbe fogják a kakast, majd elmondják a kakas búcsúztatóját. Ha a nyíl pontosan a kakas szívébe fúródik, véget ér a játék. A szokást kakasvacsora fejezi be. Az asztalnál a győztest a főhelyre ültetik, ő kapja a kakas combját, máját, szívét.

Cseh és szlovák szokás

A húsvéti népszokások közül a locsolkodás, cseh és szlovák levelezőlapokon a fűzvevesszőből font korbáccsal vagy virgáccsal való megvergetés (ez a szokás a hazai szlovákok körében is dívik) vidám jelenetei is megjelennek a lapokon, sőt a zenészek is, annak a szokásnak az emlékére, hogy ilyenkor a muzsikások házról házra jártak.

Tisztítási rituálék

A nagypéntekhez kapcsolódó tisztítási-tisztulási rituálék tájegységenként változtak a pataokban történő fürdéstől kezdve egészen a porta rituális felsepréséig, amely mindig a házzal ellentétes irányban történt. Göcsejben a gazda, vagy gazdaasszony kora hajnalban meztelenül, pálcával a kezében körülfutotta a házat, miközben ezt mondta: „Patkányok, csótányok, egerek, poloskák oda menjete, ahol füstös kéményt láttok!“. Azért zavarták a füstös kémény felé az ártó dolgokat, mert hajdanában nagypénteken, Krisztus halálának emlékére kioltották a tüzet, akinél mégis égve maradt, az megérdemelte, hogy részabadjon a rontás.

Határjárás

A férfiak a templom előtt gyülekeztek és bejárták a falu határát. A határjárás alatt zajongva, kereplözve sőt, helyenként lövöldözve és időnként beszédeket mondvá üzték el a gonoszt a határból.

Komatáلكüldés

A húsvétra következő fehérvasárnapon volt szokásos a komatáلكüldés. Ezt a szokást főként fiatal lányok gyakorolták, de előfordult az is, hogy leány fiúnak, vagy fiúk egymásnak küldték. A komatálat küldők egymást testvérré fogadták, sírig tartó barátságot kötöttek, s ezután magázták és komának, a lányok pedig mátkának nevezték egymást. A komatál tartalma tájanként változott, de nem hiányzott belőle a húsvéti tojás, kalács, kis üveg ital. Az ajándékot kapó kivett a tálból egy húsvéti tojást, s helyette két másikat rakott a tálba cserébe; más helyeken az egész tálat elvette, s helyébe egy másik tálat küldött. A komatál átadása énekelt, mondott köszöntő kíséretében történt.

Egyéb szokás

Nagypéntek napján lehullott a titok leple, ekkor kiderülhetett, hogy kik a falu boszorkái. Ehhez arra a fakanálra volt szükség, amivel a festéket kevergették a húsvéti tojáshoz. Erre kellett egy lyukat fúrni, s aki ezen átnézett a templomban mise közben, megláthatta, ki a boszorkány.

Egyházi szokások

A szokások másik csoportja egyházi rítusból vált népszokássá. Már a XII. században a nagyszombati szertartáshoz tartozott a tűzszentelés, a katolikus falvakban szokás volt az

ételszentelés is. A gyermekek szokásaihoz tartozott a lármás nagyheti Pilátus-verés. Régi szokás a húsvéti határkerülés is, melyhez Zalaegerszegen a török harcokkal kapcsolatos történeti eredetmondát fűztek.

Húsvéti ételek

Húsvét ünnepének étrendje is jellegzetes. Első a bárány, a zsidóság Egyiptomból való menekülésének emlékére. Másik eledel a tojás, az élet ősi szimbóluma, mely a kereszténységénél új tartalmat kapva, a feltámadás jelképe lett. Újabb keletű húsvéti étel a sonka és a kalács.